

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ปัญหาความยุติธรรมและการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นปัญหาที่มีขอบเขตกว้างขวางและไม่ใช่เป็นปัญหาเฉพาะในประเทศใดประเทศหนึ่ง หากแต่เป็นปัญหาของโลกและกำลังเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการที่ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ท่ามกลางการพัฒนาประเทศที่อยู่ในภาวะเร่งรีบและมีการแข่งขันที่สูง ทำให้มนุษย์ละเลยการดูแลเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ทำให้มนุษย์เองต้องเผชิญกับความสูญเสีย และธรรมชาติก็เผชิญกับหายนะอย่างยากที่จะแก้ไขได้

บุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายจากความไม่เป็นธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดต่อตนเองนี้ เห็นได้ชัดเจนในเรื่องปัญหาสุขภาพอนามัยและความไม่ปลอดภัยในชีวิตและร่างกายในลักษณะต่างๆ เช่น การเกิดโรคร้ายไข้เจ็บ มีอาการป่วยเจ็บของคนงานจากสารพิษในโรงงานอุตสาหกรรม การเป็นโรครุมิแพ้ของประชาชนในเมืองเนื่องจากอากาศเสียหรือน้ำเสีย หรือการที่เกษตรกรเจ็บป่วยจากการสัมผัสยาฆ่าแมลง ฯลฯ ซึ่งผู้ที่เสียหายกระจายกันอยู่ทั่วไป มีทั้งคนที่มีฐานะและคนยากจน แต่คนยากจน คนด้อยโอกาส หรือชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็จะมีโอกาสในการแก้ไขปัญหาได้น้อยกว่า เนื่องจากมีช่องว่างทางสังคมและไม่มีช่องทางเข้าถึงความยุติธรรม

หากมองในด้านความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติแล้วนั้น สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น นับวันจะเห็นได้ชัดเจนขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอากาศเสีย ดินเสีย น้ำใต้ดินเปื้อนมลพิษ ป่าถูกตัด ต้นไม้และสัตว์ป่าสำคัญใกล้สูญพันธุ์ ซึ่งเป็นความเสียหายที่เกิดแก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง ที่ส่งผลต่อระบบนิเวศและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ด้วย

นอกจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ปัญหาเรื่องความไม่ยุติธรรมในด้านสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมไทย ซึ่งก็เป็นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ไม่ได้ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง โดยที่กลไกในกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ไม่อาจเข้ามาจัดการความขัดแย้งเหล่านี้ได้ เพราะหลายกรณี ข้อพิพาทมิได้ถูกระงับโดยองค์กรที่มีความเหมาะสม เพราะการเรียกร้องหาความยุติธรรมมักกระทำกันในท้องถนน มีการใช้วิธีการระงับข้อพิพาทแบบเฉพาะหน้าเป็นพิธีเป็นครั้งๆ ไปเท่านั้น ทำให้ประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นว่าความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมมีอยู่จริง จำนวน

คดีสิ่งแวดล้อม เช่น คดีเกี่ยวกับการใช้พลังงานน้ำและการสร้างเขื่อน คดีเกี่ยวกับการจัดผังเมือง ผิดพลาด คดีเกี่ยวกับอากาศเป็นพิษและเสียงเป็นพิษ หรือคดีที่การทำเหมืองแร่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนจึงมีอยู่น้อยมากในศาลไทย เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ความเคลื่อนไหวเพื่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice Movement) ที่เคยเกิดขึ้น ได้ส่งผลให้หลายประเทศได้พยายามปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ออกมาสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าในบางประเทศได้ออกระเบียบและมีความพยายามจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และศาลสิ่งแวดล้อมและผังเมือง หรือศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน หรือศาลทรัพยากรน้ำ เพื่อให้เป็นองค์กรในการระงับความขัดแย้งอย่างเป็นพิเศษ หรือในบางประเทศที่แม้ไม่มีศาลสิ่งแวดล้อม แต่ก็มีกระบวนการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมที่สะดวก รวดเร็วและประหยัด ทำให้ความขัดแย้งต่างๆ ถูกจัดการได้อย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้

สำหรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น อาจถือได้ว่าอยู่ในสภาพวิกฤติ เพราะกระบวนการระงับข้อพิพาททางด้านสิ่งแวดล้อมยังเพิ่งได้รับการพัฒนา ศาลยังเพิ่งเริ่มรู้จักคดีสิ่งแวดล้อม ประชาชนยังไม่เข้าใจเรื่องการใช้สิทธิทางกฎหมายของตน ยังไม่มีกระบวนการใช้สิทธิทางศาล รวมทั้งความคุ้มครองสิทธิทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายยังมีจำกัด และกฎหมายวิธีพิจารณาความพิพาทยังไม่มีความเหมาะสม ทำให้การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตและร่างกายอันเนื่องมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมยังไม่มีหรือยังมีไม่เพียงพอ ยิ่งไปกว่านั้น การเยียวยาเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ธรรมชาติก็แทบไม่ได้รับการเยียวยาเลย เพราะความเข้าใจในเรื่องการเรียกร้องสิทธิเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งในส่วนของนักเคลื่อนไหวทางด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายทางสุขภาพ กรณีที่ได้รับความเสียหายแต่ยังไม่ปรากฏอาการ ดังนี้

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะว่ากรณีความเสียหายต่อสุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในคดีสิ่งแวดล้อมควรมีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) เพิ่มเติมค่าเสียหายทางละเมิดเดิมที่มีอยู่แล้ว อาทิเช่น การปรับใช้กฎหมายตามมาตรา ๔๔๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องค่าเสียหายอันไม่อาจคำนวณเป็นตัวเงินได้ประกอบกับมาตรา ๔๓๘ ประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดให้ ศาลมีดุลพินิจวินิจฉัยค่าเสียหายให้ตามสมควรแก่พฤติการณ์ และความร้ายแรงแห่งละเมิดเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษ หรือแก้ไขกฎหมายให้ศาลมีอำนาจกำหนด ค่าเสียหายเชิงลงโทษเกี่ยวกับความผิดละเมิดด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อมโดยตรง จึงสมควรให้มีการ บัญญัติในเรื่องของการกำหนดค่าเสียหายเป็นหลักการ โดยเฉพาะในคดีสิ่งแวดล้อมโดยตรง โดย บัญญัติดังนี้

“ในการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ควรที่จะกำหนดให้ผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเนื่องไปจนถึงในอนาคตอันเนื่องมาจากความผิดของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย โดยอาจจะกำหนดความรับผิดนี้ใน ระยะเวลาที่แพทย์ นักวิทยาศาสตร์ นักสิ่งแวดล้อม ได้ทำการศึกษาวิจัยแล้วว่าความเสียหายนั้นจะ เกิดขึ้นในภายภาคหน้าต่อไปเป็นระยะเวลาเท่าใด ให้ศาลพึงกำหนดตามนั้น”